

A mióta a derék jó Szepsi Csombor Márton nyakába akasztotta lapos útitárisznyáját, ugyan hány, a nyugatot bebarangoló utazónk panaszkolta fel mind a mai napig, hogy milyen keveset tudnak rólunk és kultúránkról? Minduntalan és kénytelen-kelletlen beleütközik az utas odakint abba a — nyelvi elzártságunkkal és még a politikai helyzettel sem teljesen magyarázható — közönyösségbe, amely például az átlagfrancia vagy angol tudatában összekeveri Bukarestet Budapesttel, szláv nyelvként tiszteli a magyart, s kultúránkból legfeljebb ha Bartóknak kegyelmez. Ezért aztán örülünk, ha mégis szólnak rólunk. Hej, ha ott tartanánk, hogy sértődötten szisszenhetnénk fel minden apróbb ténybeli tévedés olvastán! Dehát nem tartunk ott. Úgy érzem, Szabó György is ennek a gondolatnak az alaphangját üti le a „Magyar költők olaszul” című, a *Nagyvilág*-ban megjelent cikkének zárósoraiban: „És mégis ezer felszisszenés közt is jól-élik ezeket a könyveket lapozni! A Tempesti-antológia is, a József Attila füzet is, de még a torz képet adó Ady-összeállítás is hasznos bizonyos fókig, mint minden, ami magyar költők szövegét teszi hozzáférhetővé az idegen olvasó számára, hiszen hirdetője egy kis nép kultúrájának.”

Mindezt csak azért írjuk bevezetőként G. F. Cushing könyvéről, a Londonban két esztendeje megjelent *Hungarian Prose and Verse* című (London, 1956.) gyűjteményről szólván, hogy ezzel okát adjuk értékelésünknek. Ez az antológia tulajdonképpen magyar szakos hallgatók tankönyve, magyar nyelvű szemelvényekkel, melyeket a válogató angolul írott tanulmánya előz meg.

Mindenek előtt: az olvasókönyv összeállítója és a bevezető tanulmány szerzője, Cushing, úgy hiszem, megérdemli, hogy néhány szóval bemutassuk. Abból a fajtából való, amely ismeretlen ismerőse a világhírű könyvtárak portásainak a British Museum könyvtárától kezdve egészen a Széchényi Könyvtárig; kopott és sötét ruhában jár, fél-szeg és esetlen, hóna alatt mindig könyveket szorongat s megannyi „bolondériája” között is talán a legkülönösebb, hogy szerelmese egy távoli kis ország irodalmának.

Ennek a vonzalomnak angolosan szemérmes vallomása a *Hungarian Prose and Verse* című gyűjtemény is, amely az utóbbi években nyugaton napvilágot lát-

tott hasonló, irodalmunkkal foglalkozó munkák közül talán a legsikerültebb. Azzá avatja a mértéktartás és a tárgyi-lagosság, amellyel a magyar nyelvű szemelvényeket megelőző mintegy negyven oldalas bevezető tanulmányában irodalmunk jelentőségeit, fejlődését — Besse-nyeitől József Attiláig — számba veszi. De ez az összeállítás nem az egyetlen baráti vallomása: sokat fordít magyarból, nyelvünk tanára a londoni egyetemen, s számos magyar tárgyú munkája közül talán még megemlíthetjük, hogy ő írta a Cassel's Encyclopaedia of Literature című irodalmi lexikon magyar címszavait is, Kéry László *Nagyvilág*-ban megjelent cikkének tanúsága szerint, tisztjét kitűnően látva el.

Tanulmányában nyomát találjuk a legújabb irodalomtörténeti kutatásoknak, sohasem téveszti össze a valóságos értékeket a divatirodalom kérésztől és talmi csillogásával, antológiájából kirekeszti a Körmeni-féle írókat, akik pedig oly igen előkelő helyen terpeszkednek a nyugaton kiadott legtöbb értékelésben és összeállításban — vagyis: íróinkat mennyiségileg és minőségileg is általában jelentőségük szerint tárgyalja, gondosan vigyáz az arányokra, amelyek pedig szintén olyannyira eltorzulnak például a nyugati lexikonok irodalmunkkal foglalkozó cikkeiben. Irodalmunk fejlődését helyesen rajzolja meg ez a különben polgári beállítottságú, de objektivitásra törekvő filológus, megszegy-nítve a disszidens literátorokat, akik írásaikban a saját torz politikai nézetükhöz igyekeznek kultúránkat idomítani, hogy csak egy példát említsünk, Menczer Bé-láét, aki klerikális szemléletének megfelelően az *Encyclopaedia Britannica*-ban irodalmunkat valamiféle ájtatos imaegy-letté varázsolja.

A szemelvényekhez fűzött jegyzetek — talán annak az egynek a kivételével, amelyben Tass vezért Árpád unokájának nevezi ki — tömörségükben is helyt-állók és pontosak. A terjedelemszabta korlátok közt vergődve is, íróinkról adott értékeléseiben valóban a leglényegesebb vonásokat emeli ki: Petőfivel kapcsolato-san leírja a számunkra magától értetődő „forradalmár” jelzöt, amelytől olyan ki-nos igyekezettel óvakodnak a többiek. Adyról szólván is beszél a költő forra-dalmiságáról, s József Attilát is bátran jelöli meg proletárvölgyként. Néhány sorban is szemléltet köpet rajzol Krúdy-ról, s ezt azért jegyezzük meg külön is,

mert többhelyütt — ragályosan elterjedt tévedés ez — mint neves „történelmi regényíróról” olvashatunk róla.

Szinte hallom a kérdést, hogy miért kell allelujáznunk, hiszen márcsak természetes, hogy néhány soros irodalomtörténeti vázlatban is helyet kap a forradalmár jelző, Petőfit vagy Adyt említvén? Bizony ez természetes volna, csak hogy a nyugati értékelések tótágast álló világában mégsem az. Hogyne fogadnánk örömmel Cushing tárgyilagosságát, amikor például Adyról olyanokat olvashatunk egy olasz tanulmányban, hogy költészetének alapja a Nemzettel, Szerelmmel, Istennel és a Halállal folytatott szakadatlan küzdelem, vagy másutt, az Encyclopaedia Britannicában, ahol a már említett jámbor lelkületű Menczer Ady legnagyobb költői erényének azt tartja, hogy „az isteni reménységet hirdette a bűn és a kárhozat árnyékában”. Hogyne olvasnánk szívesen Cushing tanulmányának pontos adatait Petőfiről, amikor másutt — az Encyclopaedia Britannicában — még olyan baklövések is előfordulnak, hogy Petőfi egyik kötetének címe-ként „Szerelme és házassága” említődik.

Mindezek az erények azonban nem feledtetik el a hibákat, mert valljuk meg, az „üzleti könyv” tartozik oldalán is jelentős tételek vannak. Szinte érthetetlen — s minden különösebb keresgélés nélkül is azonnal feltűnik —, hogy nem említi Csokonait, Fazekast, drámai irodalmunk klasszikusait, Katonát és Madáchot, teljesen megelégedezik Kölcseyről, akivel különben szinte kivétel nélkül indokolatlanul mostohán bánnak a nyugati értékelések, s nem közöl szemelvényt Berzsenyitől akkor, amikor pedig helyet szorít antológiájában a sokkal kisebb jelentőségű Gaál József írásának, vagy a közepes tehetségű Lévy József költeményének.

Sajnálatos, hogy szocialista irodalmunkról sem emlékezik meg Cushing tanulmánya. Értekezését ezekkel a sorokkal zárja: „A modern magyar irodalom oly változatos, hogy néhány szerző pusztán felsorolásán túl szinte képtelenség többet felidézni — de meg az Ady munkásságát követő korszakban nem is látható világosan a fejlődés valóságos iránya. Anynyit azonban mindenképpen megállapíthatunk, hogy milyen hatalmasat fejlődött ez az irodalom az antológiánk felölelte korszakban. 1849-ben katasztrófa érte az országot, 1919 után szétdarabolták, a magyar irodalom számos vezető alakja oda-

veszett a második világháborúban — a magyar irodalom azonban mégis folytatta virágzását. A háború után szükség-szerűen tágitotta szemhatárát, termékeit a világ legkülönbözőbb népeinek nyelvén kiadták. A háború pusztítása és egy, az addigitól teljesen különböző rendszer létrehozása azonban végülis, úgy tűnik, egyideig visszavetette az irodalom fejlődését, bár kétségtelen, hogy a felnövekvő nemzedék irodalmi érdeklődése felkelti a bizodalmat a jövőben.”

Mielőtt ítéletet mondanánk szocialista irodalmunk ilyen huszáros elintézéséről, nem a szerző mentségére, de az igazság kedvéért idézzük a már ismert nyugati forrásainkat, mit mondanak ők szocialista irodalmunkról? Egy tavaly megjelent holland antológia — amely pedig nem is a legrosszabbak közül való — a Meesters der Hongaarse Vertelkunst, felszabadulás utáni irodalmunkból mindössze csak Déryt, Veres Pétert, Illyést és Kuczkát említi, de ezek közül is — ki tudja milyen megfontolás alapján — Kuczkát egy Csillagbeli nem túlságosan jelentős prózai írásával, Illyést pedig a hetvenhét magyar népmese egyikével szerepelteti. Vagy Cushing fenti kurtafurcsa elintézése talán még mindig szerencsésebb, mint például az Encyclopaedia Britannica „sommás ítékezése”, amely szerint a második világháború után a magyar szellemi élet egyszerűen „elsorvadt” — s hallgatásában is bizony mindig jobb még, mint a francia Pléiadelexikon, amely a népi demokrácia irodalma cím alatt zűrzavaros és hajmeresztően téves adathalmazt közöl — úgyhogy nem tudjuk, nevesünk vagy bosszankodjunk az olyasfajta tévedéseim, mint például az, hogy Karinthy Frigyes, az Utazás a koponyám körül szerzője, a népi demokrácia irodalmának egyik legjelentősebb alakja —, ugyanakkor viszont katonás rendben vonultatja fel az emigráció jobbszárnyát és olyan neveket szögez a tanulmánygyő jámbor külföldi olvasónak, mint például Mustó István, Kannás Alajos, vagy Csokics János.

Ha fájnak is hiányosságai, mégis örömmel és szeretettel forgatjuk Cushing összeállítását, amely a publicisztika nyelvéből kölcsönvett hasonlattal: nyugodalmas sziget a rágalmak és ferdtések óceánjában — s azt kívánjuk, bárha minél többen tanulnák meg belőle nyugaton méltatlanul lebecsült irodalmunk megbecsülését!

Maár Gyula